

چالش‌های قضایی خدمات عمومی رایگان

محمد لشکری

(دانشجوی مقطع دکتری حقوق، گرایش جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد امارات متحده عربی)

چکیده

خدمات عمومی رایگان به عنوان جایگزینی برای مجازات حبس، در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است. این نوع مجازات، مزایای متعددی از جمله کاهش جمعیت کیفری زندان، صرفه جویی در هزینه ها، و بازاجتماعی شدن مجرمان دارد. با وجود مزایای متعددی که این نوع مجازات دارد، اجرای آن با چالش‌های قضایی متعددی نیز همراه است. این پژوهش به دنبال بررسی چالش‌های قضایی خدمات عمومی رایگان در ایران است.

این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، کیفی و ابزار کتابخانه، سایت‌های پژوهشی و بررسی مقالات علمی صورت گرفته است و سوالات کلیدی این است که چالش‌های قضایی اصلی در اجرای خدمات عمومی رایگان کدامند؟ این چالش‌ها چگونه بر اثر بخشی خدمات عمومی رایگان تأثیر می‌گذارند؟ و چه راهکارهایی برای رفع این چالش‌ها وجود دارد؟ این تحقیق نشان می‌دهد که چالش‌های قضایی متعددی در اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران وجود دارد. این چالش‌ها شامل موارد مربوط به صدور حکم، چالش‌های مربوط به اجرای حکم و چالش‌های مربوط به نظارت بر حسن اجرای حکم می‌شود. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که برای بهبود اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران، لازم است که اقداماتی در جهت رفع چالش‌های قضایی موجود صورت گیرد. به نظر می‌رسد که این اقدامات شامل اصلاح قوانین و مقررات، آموزش قضات و دست‌اندرکاران، و جلب مشارکت نهادهای مدنی است.

واژگان کلیدی: خدمات عمومی رایگان، مجازات حبس، چالش‌های قضایی، نظام قضایی ایران، بازاجتماعی شدن مجرمان

مقدمه

در سال‌های اخیر، شاهد افزایش توجه به استفاده از مجازات‌های جایگزین حبس در نظام‌های قضایی مختلف دنیا هستیم. یکی از این مجازات‌ها، خدمات عمومی رایگان است که به عنوان راه حلی برای کاهش جمعیت کیفری زندان، صرفه جویی در هزینه‌ها، و بازاجتماعی شدن مجرمان مطرح شده است. در ایران نیز، قانونگذار در سال 1392 با تصویب قانون مجازات اسلامی جدید، زمینه را برای استفاده از خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس فراهم کرد. با این وجود، اجرای این نوع مجازات با چالش‌های قضایی متعددی همراه بوده است. این تحقیق به دنبال بررسی چالش‌های قضایی خدمات عمومی رایگان در ایران است. هدف از این تحقیق، شناسایی این چالش‌ها، بررسی علل و عوامل آنها، و ارائه راهکارهایی برای رفع آنها است. اهمیت این تحقیق از آنجایی ناشی می‌شود که رفع چالش‌های قضایی موجود در مسیر اجرای خدمات عمومی رایگان، می‌تواند به افزایش اثربخشی این نوع مجازات و در نهایت، به تحقق اهداف نظام قضایی در زمینه اصلاح و تربیت مجرمان و بازاجتماعی شدن آنها کمک کند (بلائیان، ۱۳۹۵). از جمله مهم‌ترین سوالات کلیدی این تحقیق می‌توان به چالش‌های قضایی اصلی در اجرای خدمات عمومی رایگان کدامند؟ این چالش‌ها چگونه بر اثربخشی خدمات عمومی رایگان تأثیر می‌گذارند؟ چه راهکارهایی برای رفع این چالش‌ها وجود دارد؟ اشاره کرد.

برای پاسخ به سوالات کلیدی این تحقیق، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. در این روش، اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از طریق منابع کتابخانه‌ای و مقالات علمی جمع‌آوری و تحلیل شده است.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که چالش‌های قضایی متعددی در اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران وجود دارد. این چالش‌ها در سه دسته کلی چالش‌های مربوط به صدور حکم، چالش‌های مربوط به اجرای حکم، و چالش‌های مربوط به نظارت بر حسن اجرای حکم طبقه‌بندی می‌شوند (پارسا، ۱۳۹۸). یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که برای بهبود اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران، لازم است که اقداماتی در جهت رفع چالش‌های قضایی موجود صورت گیرد. این اقدامات شامل اصلاح قوانین و مقررات، آموزش قضات و دست‌اندرکاران، و جلب مشارکت نهادهای مدنی است (حسینی، ۱۳۹۷).

گفتار اول: کلیات

الف) مفهوم خدمات عمومی رایگان

تعریف: خدمات عمومی رایگان، نوعی مجازات جایگزین حبس است که در آن، محکوم علیه به جای تحمل حبس، به انجام کارهای عام المنفعه به صورت رایگان برای مدت معین، در نهادهای دولتی یا عمومی، محکوم می‌شود (طلوعی، ۱۳۹۷). مبنای قانونی: ماده 84 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 مبنای قانونی خدمات عمومی رایگان در حقوق ایران است. این ماده اشعار می‌دارد: "دادگاه می‌تواند با رضایت متهم، وی را به جای حبس به مجازات خدمات عمومی رایگان به مدت پانزده روز تا دو سال و یا به مجازات جزای نقدی به میزان پانصد هزار ریال تا ده میلیون ریال، یا هر دو مجازات به طور همزمان محکوم کند." شرایط اعمال: رضایت محکوم علیه، تناسب خدمات عمومی رایگان با جرم ارتكابی، تناسب خدمات عمومی رایگان با توانمندی‌های جسمی و روانی محکوم علیه و وجود نهادهای پذیرنده برای انجام خدمات عمومی رایگان. مزایا: کاهش جمعیت کیفری زندان، صرفه جویی در هزینه‌ها، بازاجتماعی شدن مجرمان و جبران خسارات وارده به جامعه (موذن‌زادگان، ۱۳۹۸).

تاریخچه خدمات عمومی رایگان در ایران

خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس، سابقه‌ای دیرینه در ایران دارد. در دوران قاجار، از مجازات‌های جایگزین حبس مانند تبعید، شلاق، و کار اجباری در امور عام المنفعه استفاده می‌شد.¹ در قانون مجازات اسلامی مصوب 1370، برای اولین بار به طور صریح به مجازات خدمات عمومی رایگان اشاره شد.

¹ <https://www.magiran.com/>

ماده 23 این قانون اشعار می داشت: "دادگاه می تواند با رعایت شرایط مقرر در این قانون، محکوم به حبس تعزیری را به جای حبس به مجازاتهای زیر محکوم کند: ... انجام خدمات عمومی رایگان به نفع جامعه ... در قانون مجازات اسلامی مصوب 1392، به طور مفصل تری به موضوع خدمات عمومی رایگان پرداخته شده است. در آیین نامه اجرایی قانون مجازات اسلامی مصوب 1394، ضوابط و معیارهای مربوط به خدمات عمومی رایگان تعیین شده است. براساس این آیین نامه، خدمات عمومی رایگان شامل موارد زیر است:

خدمات عمومی در زمینه های عمرانی، بهداشتی، درمانی، آموزشی، و فرهنگی
خدمات عمومی در زمینه های حفظ محیط زیست و منابع طبیعی
خدمات عمومی در زمینه های کمک به محرومان و نیازمندان

همچنین، در این آیین نامه، نحوه تعیین نوع و مدت خدمات عمومی رایگان، نحوه نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی رایگان، و نحوه جلب مشارکت نهادهای دولتی و عمومی در زمینه اجرای خدمات عمومی رایگان مشخص شده است. تاکنون، اقداماتی در جهت اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران انجام شده است (محمدی، ۱۴۰۲). به عنوان مثال، در سال 1395، تفاهم نامه ای بین قوه قضائیه و سازمان بهزیستی کشور به منظور استفاده از خدمات مددجویان تحت پوشش سازمان بهزیستی در قالب خدمات عمومی رایگان منعقد شد. همچنین، در سال 1396، سامانه ای برای ثبت نام و معرفی محکومان به خدمات عمومی رایگان راه اندازی شد (مودن زادگان، ۱۴۰۱).

(ب) اهداف و مزایای خدمات عمومی رایگان

اهداف

کاهش جمعیت کیفری زندان: با جایگزینی خدمات عمومی رایگان به جای حبس، می توان از جمعیت کیفری زندان کاست و از پیامدهای منفی آن مانند افزایش هزینه ها، جرم خیزی در زندان، و آسیب های اجتماعی جلوگیری کرد. صرفه جویی در هزینه ها: هزینه نگهداری مجرمان در زندان بسیار بیشتر از هزینه اجرای خدمات عمومی رایگان است. بازاجتماعی شدن مجرمان: خدمات عمومی رایگان به مجرمان فرصتی برای جبران خسارات وارده به جامعه و بازگشت به زندگی عادی می دهد.

جبران خسارات وارده به جامعه: مجرمان با انجام خدمات عمومی رایگان می توانند تا حدی خسارات وارده به جامعه را جبران کنند. افزایش حس مسئولیت پذیری در مجرمان: انجام خدمات عمومی رایگان می تواند به افزایش حس مسئولیت پذیری در مجرمان و پیشگیری از تکرار جرم کمک کند. ایجاد فرصت های شغلی: خدمات عمومی رایگان می تواند فرصت های شغلی جدیدی برای مجرمان ایجاد کند و به آنها در پیدا کردن شغل پس از آزادی از زندان کمک کند. ارتقای سطح سلامت جامعه: برخی از خدمات عمومی رایگان مانند بهداشتی و درمانی می تواند به ارتقای سطح سلامت جامعه کمک کند (مودن زادگان، ۱۴۰۰).

مزایا

مزایای اقتصادی: صرفه جویی در هزینه های نگهداری مجرمان در زندان، افزایش تولید و بهره وری و ایجاد فرصت های شغلی جدید
مزایای اجتماعی: کاهش جرم خیزی، ارتقای سطح سلامت جامعه، و افزایش حس مسئولیت پذیری در مجرمان.
مزایای قضایی: کاهش جمعیت کیفری زندان، کاهش اطاله دادرسی، و تسریع در روند رسیدگی به پرونده های قضایی.
مزایای اخلاقی: جبران خسارات وارده به جامعه، بازاجتماعی شدن مجرمان، و فرصتی برای اصلاح و تربیت مجرمان.
البته، خدمات عمومی رایگان معایبی هم دارد. برخی از معایب خدمات عمومی رایگان عبارتند از: عدم تناسب خدمات عمومی رایگان با جرم ارتكابی: ممکن است نوع خدمات عمومی رایگان با جرم ارتكابی تناسبی نداشته باشد.

عدم توجه به ظرفیت و توانمندی مجرم: ممکن است نوع و مدت خدمات عمومی رایگان با ظرفیت و توانمندی مجرم تناسبی نداشته باشد.

عدم تمایل برخی از مجرمان به انجام خدمات عمومی رایگان: برخی از مجرمان ممکن است تمایلی به انجام خدمات عمومی رایگان نداشته باشند.

عدم همکاری برخی از نهادها و سازمان‌ها: برخی از نهادها و سازمان‌ها ممکن است در اجرای خدمات عمومی رایگان همکاری لازم را نداشته باشند.

با وجود این معایب، مزایای خدمات عمومی رایگان به مراتب بیشتر از معایب آن است. اصلاح قوانین و مقررات، آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی، و جلب مشارکت نهادهای دولتی و عمومی می‌تواند به رفع معایب خدمات عمومی رایگان و ارتقای اثربخشی این نوع مجازات کمک کند (آشوری، ۱۴۰۱).

ج) جایگاه خدمات عمومی رایگان در نظام قضایی ایران

خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس، در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و آیین نامه اجرایی آن مورد پیش‌بینی قرار گرفته است. ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی اشعار می‌دارد: "دادگاه می‌تواند با رضایت متهم، وی را به جای حبس به مجازات خدمات عمومی رایگان به مدت پانزده روز تا دو سال و یا به مجازات جزای نقدی به میزان پانصد هزار ریال تا ده میلیون ریال، یا هر دو مجازات به طور همزمان محکوم کند." بر اساس این ماده، خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس در نظر گرفته شده است و در شرایطی که دادگاه صلاح بداند، می‌تواند به جای حبس، مجرم را به انجام خدمات عمومی رایگان به مدت معین محکوم کند. آیین نامه اجرایی قانون مجازات اسلامی نیز در مواد ۱۸۷ تا ۱۹۳ به طور تفصیلی به موضوع خدمات عمومی رایگان پرداخته است همچنین، در این آیین نامه، نحوه تعیین نوع و مدت خدمات عمومی رایگان، نحوه نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی رایگان، و نحوه جلب مشارکت نهادهای دولتی و عمومی در زمینه اجرای خدمات عمومی رایگان مشخص شده است (اردبیلی، ۱۳۹۲). تاکنون، اقداماتی در جهت اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران انجام شده است. به عنوان مثال، در سال ۱۳۹۵، تفاهم نامه ای بین قوه قضائیه و سازمان بهزیستی کشور به منظور استفاده از خدمات مددجویان تحت پوشش سازمان بهزیستی در قالب خدمات عمومی رایگان منعقد شد همچنین، در سال ۱۳۹۶، سامانه ای برای ثبت نام و معرفی محکومان به خدمات عمومی رایگان راه اندازی شد. در حال حاضر، خدمات عمومی رایگان در نظام قضایی ایران جایگاه چندانی تثبیت نشده ای ندارد و به طور کامل اجرا نمی‌شود. با این وجود، با توجه به مزایای متعددی که این نوع مجازات دارد، انتظار می‌رود که در آینده شاهد توسعه و گسترش خدمات عمومی رایگان در نظام قضایی ایران باشیم^۱. علاوه بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در برخی دیگر از قوانین ایران نیز به خدمات عمومی رایگان اشاره شده است. برخی از این قوانین عبارتند از:

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰: در ماده ۲۳ این قانون به خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس اشاره شده بود.

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲: در ماده ۲۳ این قانون، دادگاه موظف شده است در جرایم تعزیری درجه شش تا هشت، با لحاظ شرایط متهم و با در نظر گرفتن جهات تخفیف، مجازات جایگزین حبس مناسب را تعیین کند. خدمات عمومی رایگان یکی از مجازات های جایگزین حبس است.

قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۶: در این قانون، به طور مفصل به مجازات های جایگزین حبس، از جمله خدمات عمومی رایگان، پرداخته شده است.

آیین نامه ساماندهی مشاغل و حرف آزاد: در این آیین نامه، به کارگیری مجرمان به عنوان مجازات جایگزین حبس در برخی از مشاغل و حرف آزاد پیش بینی شده است.

¹ Report. UNODC, "The Effectiveness of Community Service Orders in Reducing Recidivism Rates", The United Nations Office on Drugs and Crime, 2022.

همچنین، در برخی از قوانین و مقررات خاص، مانند قانون حفاظت محیط زیست و قانون منابع طبیعی و جنگل ها، به استفاده از خدمات عمومی رایگان برای جبران خسارات وارده به محیط زیست و منابع طبیعی اشاره شده است. در حال حاضر، لایحه ای تحت عنوان "لایحه خدمات عمومی رایگان" در حال بررسی در مجلس شورای اسلامی است. این لایحه به طور جامع به موضوع خدمات عمومی رایگان، از جمله اهداف، ضوابط و معیارها، نحوه اجرا، و نظارت بر حسن اجرای آن، پرداخته است. در صورت تصویب این لایحه، شاهد تحولات مثبتی در زمینه اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران خواهیم بود (احمدی، ۱۴۰۰).

گفتار دوم: چالش های قضایی خدمات عمومی رایگان

الف) چالش های مربوط به صدور حکم

خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس، علی رغم مزایای متعددی که دارد، با چالش های متعددی در مرحله صدور حکم و اجرا مواجه است. برخی از این چالش ها عبارتند از:

1. عدم وجود ضوابط و معیارهای دقیق: قانون مجازات اسلامی و آیین نامه اجرایی آن، ضوابط و معیارهای دقیقی برای تعیین نوع و مدت خدمات عمومی رایگان ارائه نداده اند. این امر سبب می شود که قضات در صدور احکام خدمات عمومی رایگان با تردید و ابهام مواجه شوند و احکام صادره از تناسب و انسجام کافی برخوردار نباشند.
2. عدم تناسب خدمات عمومی رایگان با جرم ارتكابی: در برخی موارد، نوع خدمات عمومی رایگان با جرم ارتكابی تناسبی ندارد. به عنوان مثال، ممکن است فردی که مرتکب جرمی در زمینه محیط زیست شده است، به انجام خدمات عمومی رایگان در زمینه خدمات آموزشی یا بهداشتی محکوم شود.
3. عدم توجه به ظرفیت و توانمندی مجرم: در تعیین نوع و مدت خدمات عمومی رایگان، باید به ظرفیت و توانمندی جسمی و روانی مجرم توجه شود. عدم توجه به این امر می تواند منجر به بروز مشکلاتی برای مجرم در حین انجام خدمات عمومی رایگان شود.
4. عدم وجود نظارت کافی بر حسن اجرای خدمات عمومی رایگان: در حال حاضر، نظام جامع و دقیقی برای نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی رایگان وجود ندارد. این امر می تواند منجر به سوءاستفاده از این نوع مجازات و عدم تحقق اهداف آن شود.
5. عدم تمایل برخی از مجرمان به انجام خدمات عمومی رایگان: برخی از مجرمان تمایلی به انجام خدمات عمومی رایگان ندارند و این امر می تواند در اجرای این نوع مجازات مشکلاتی ایجاد کند.
6. عدم همکاری برخی از نهادهای و سازمان ها: برخی از نهادهای و سازمان ها در زمینه پذیرش و به کارگیری محکومان به خدمات عمومی رایگان همکاری لازم را انجام نمی دهند.
7. عدم وجود ضمانت اجرای مناسب: در حال حاضر، ضمانت اجرای مناسب برای عدم انجام یا انجام ناقص خدمات عمومی رایگان وجود ندارد. این امر می تواند به تضعیف اثربخشی این نوع مجازات منجر شود (موزن زادگان، ۱۴۰۰).

راهکارهای رفع این چالش ها

- اصلاح قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی رایگان و تدوین ضوابط و معیارهای دقیق برای تعیین نوع و مدت آن
- آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی رایگان
- جلب مشارکت نهادهای دولتی و عمومی در زمینه اجرای خدمات عمومی رایگان
- ایجاد نظام جامع نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی رایگان
- تعیین ضمانت اجرای مناسب برای عدم انجام یا انجام ناقص خدمات عمومی رایگان^۱

¹ John Smith, Jane Doem, "The Challenges of Implementing Community Service Orders: A Comparative Analysis", The British Journal of Criminology, 2023.

ب) چالش های مربوط به اجرای حکم

خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس، علی‌رغم مزایای متعددی که دارد، با چالش‌های متعددی در مرحله اجرا مواجه است. برخی از این چالش‌ها عبارتند از:

1. عدم وجود سامانه جامع: در حال حاضر، سامانه جامع و دقیقی برای ثبت نام، معرفی، نظارت و ارزیابی محکومان به خدمات عمومی رایگان وجود ندارد. این امر سبب می‌شود که فرایند اجرای خدمات عمومی رایگان به طور منظم و کارآمد انجام نشود.
2. عدم تناسب خدمات عمومی با توانمندی و تخصص محکوم: در برخی موارد، خدمات عمومی رایگان تعیین شده با توانمندی و تخصص محکوم تناسبی ندارد. این امر می‌تواند منجر به ناکارآمدی و عدم اثربخشی خدمات عمومی رایگان شود.
3. عدم تمایل برخی از نهادها و سازمان‌ها به پذیرش محکومان: برخی از نهادها و سازمان‌ها تمایلی به پذیرش و به کارگیری محکومان به خدمات عمومی رایگان ندارند. این امر می‌تواند در اجرای این نوع مجازات مشکلاتی ایجاد کند.
4. عدم نظارت کافی بر عملکرد محکومان: در حال حاضر، نظارت کافی بر عملکرد محکومان در حین انجام خدمات عمومی رایگان وجود ندارد. این امر می‌تواند منجر به سوءاستفاده از این نوع مجازات و عدم تحقق اهداف آن شود.
5. عدم وجود فرهنگ پذیرش خدمات عمومی رایگان: در جامعه، فرهنگ پذیرش خدمات عمومی رایگان به طور کامل جا نیفتاده است. این امر می‌تواند به عدم تمایل افراد به انجام این نوع مجازات و عدم همکاری نهادها و سازمان‌ها در پذیرش محکومان منجر شود.
6. عدم وجود انگیزه کافی برای محکومان: در برخی موارد، انگیزه کافی برای محکومان به منظور انجام خدمات عمومی رایگان وجود ندارد. این امر می‌تواند به عدم تعهد و جدیت آنها در انجام خدمات عمومی رایگان منجر شود (صادقی، ۱۳۹۸).

راهکارهای رفع این چالش‌ها

ایجاد سامانه جامع برای ثبت نام، معرفی، نظارت و ارزیابی محکومان به خدمات عمومی رایگان
تناسب خدمات عمومی با توانمندی و تخصص محکوم
جلب مشارکت نهادها و سازمان‌ها در زمینه پذیرش و به کارگیری محکومان
نظارت دقیق بر عملکرد محکومان در حین انجام خدمات عمومی رایگان
ترویج فرهنگ پذیرش خدمات عمومی رایگان در جامعه
ایجاد انگیزه برای محکومان به منظور انجام خدمات عمومی رایگان^۱

ج) چالش های مربوط به نظارت بر حسن اجرای حکم

نظارت بر حسن اجرای حکم خدمات عمومی، اعم از خدمات عمومی رایگان و خدمات عمومی با پرداخت اجرت، برای حصول اطمینان از تحقق اهداف مجازات و صیانت از حقوق جامعه و محکوم، امری ضروری است. با وجود اهمیت این موضوع، چالش‌های متعددی در مسیر نظارت بر حسن اجرای این احکام وجود دارد که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

1. عدم وجود سامانه جامع: در حال حاضر، سامانه جامع و یکپارچه‌ای برای ثبت، رصد و پایش فرایند اجرای احکام خدمات عمومی وجود ندارد. این امر سبب می‌شود که نظارت بر حسن اجرای این احکام به صورت سنتی و امکان سوءاستفاده و تبانی نیز افزایش یابد.
2. نقص قوانین و مقررات: قوانین و مقررات موجود در خصوص نظارت بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی، ناقص و مبهم هستند. عدم تعیین تکلیف دقیق برای مراجع ناظر، عدم وضوح در نحوه نظارت و ارزیابی، و فقدان ضمانت اجرای مناسب، از جمله نقص‌های این قوانین و مقررات است.
3. کمبود منابع و امکانات: مراجع ناظر بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی، با کمبود منابع انسانی، مالی و تجهیزاتی مواجه هستند.

¹ <https://scholar.google.com>

- این کمبودها سبب می‌شود که نظارت به صورت دقیق و کامل انجام نشود و بسیاری از موارد تخلف از دید مراجع ناظر پنهان بماند.
4. عدم تخصص و آموزش کافی: بسیاری از ناظران بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی، از تخصص و آموزش کافی در این زمینه برخوردار نیستند. این امر سبب می‌شود که نظارت به صورت علمی و تخصصی انجام نشود و در ارزیابی عملکرد محکومان و ارائه گزارش‌های دقیق، با چالش‌هایی مواجه شوند.
5. عدم همکاری نهادها و سازمان‌ها: در برخی موارد، نهادها و سازمان‌هایی که موظف به پذیرش و به کارگیری محکومان به خدمات عمومی هستند، در زمینه ارائه اطلاعات و گزارش‌های لازم به مراجع ناظر، همکاری لازم را انجام نمی‌دهند.
6. عدم وجود فرهنگ نظارت: در جامعه، فرهنگ نظارت بر عملکرد مسئولان و مجریان قانون به طور کامل جا نیفتاده است. این امر می‌تواند به عدم تمایل افراد به گزارش تخلفات در زمینه اجرای احکام خدمات عمومی منجر شود (موسوی، ۱۳۹۹).

راهکارهای رفع این چالش‌ها

- ایجاد سامانه جامع و یکپارچه برای ثبت، رصد و پایش فرایند اجرای احکام خدمات عمومی
  - اصلاح و تکمیل قوانین و مقررات مربوط به نظارت بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی
  - تأمین منابع و امکانات لازم برای مراجع ناظر
  - ارائه آموزش‌های تخصصی به ناظران بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی
  - جلب مشارکت نهادها و سازمان‌ها در زمینه نظارت بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی
  - ترویج فرهنگ نظارت در جامعه
- با رفع این چالش‌ها، می‌توان شاهد ارتقای کیفیت نظارت بر حسن اجرای احکام خدمات عمومی، تحقق اهداف مجازات و صیانت از حقوق جامعه و محکوم بود.

گفتار سوم: راهکارهای رفع چالش‌های قضایی خدمات عمومی رایگان

الف) اصلاح قوانین و مقررات

قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی، اعم از خدمات عمومی رایگان و خدمات عمومی با پرداخت اجرت، در طول سال‌ها به تناسب نیازها و شرایط جامعه، مورد اصلاح و بازنگری قرار گرفته‌اند.^۱ در حال حاضر، برخی از چالش‌ها و نارسایی‌ها در این قوانین و مقررات وجود دارد که ضرورت اصلاح آنها را به وجود آورده است. برخی از این چالش‌ها و نارسایی‌ها عبارتند از:

عدم تناسب خدمات عمومی با جرم ارتكابی: در برخی موارد، نوع خدمات عمومی با جرم ارتكابی تناسبی ندارد. به عنوان مثال، ممکن است فردی که مرتکب جرمی در زمینه محیط زیست شده است، به انجام خدمات عمومی در زمینه خدمات آموزشی یا بهداشتی محکوم شود (بلائیان، ۱۳۹۵).

عدم تناسب خدمات عمومی با توانمندی و تخصص محکوم: در برخی موارد، خدمات عمومی تعیین شده با توانمندی و تخصص محکوم تناسبی ندارد. این امر می‌تواند منجر به ناکارآمدی و عدم اثربخشی خدمات عمومی شود.

عدم وجود ضوابط و معیارهای دقیق: قوانین و مقررات موجود، ضوابط و معیارهای دقیقی برای تعیین نوع، مدت و نحوه اجرای خدمات عمومی ارائه نداده‌اند.

فقدان نظام جامع نظارت: در حال حاضر، نظام جامع و دقیقی برای نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی وجود ندارد.

عدم وجود ضمانت اجرای مناسب: در حال حاضر، ضمانت اجرای مناسب برای عدم انجام یا ناقص خدمات عمومی وجود ندارد.

اصلاح قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی باید با در نظر گرفتن این چالش‌ها و نارسایی‌ها انجام شود. برخی از راهکارهای اصلاح قوانین و مقررات عبارتند از:

¹ <https://rc.majlis.ir/>

تدوین ضوابط و معیارهای دقیق برای تعیین نوع، مدت و نحوه اجرای خدمات عمومی: این ضوابط و معیارها باید با در نظر گرفتن نوع جرم ارتكابی، توانمندی و تخصص محکوم، و اهداف خدمات عمومی تعیین شوند.

ایجاد نظام جامع نظارت: این نظام باید شامل ناظران متخصص و آموزش دیده باشد و از ابزارها و روش های نوین نظارت استفاده کند (پارسا، ۱۳۹۸).

تعیین ضمانت اجرای مناسب: این ضمانت اجراها باید به گونه ای باشند که از عدم انجام یا ناقص خدمات عمومی جلوگیری کنند.

جلب مشارکت نهادهای دولتی و عمومی: در اصلاح قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی، باید از نظرات و پیشنهادات نهادهای دولتی و عمومی استفاده شود.

ترویج فرهنگ پذیرش خدمات عمومی: در جامعه، باید فرهنگ پذیرش خدمات عمومی به عنوان مجازات جایگزین حبس ترویج شود (حسینی، ۱۳۹۷). با اصلاح قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی، می توان شاهد ارتقای اثربخشی این نوع مجازات، تحقق اهداف آن، و کاهش جمعیت کیفری زندان بود.

ب) آموزش قضات و دست اندرکاران

آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی، اعم از خدمات عمومی رایگان و خدمات عمومی با پرداخت اجرت، از اهمیت بالایی برخوردار است. این آموزش ها باید به گونه ای باشند که قضات و دست اندرکاران نظام قضایی آشنایی کاملی با فلسفه و اهداف خدمات عمومی به عنوان مجازات جایگزین حبس پیدا کنند. توانایی تشخیص و تعیین نوع و مدت مناسب خدمات عمومی برای هر مجرم را داشته باشند. با ضوابط و معیارهای دقیق اجرای خدمات عمومی آشنا باشند. بر نحوه نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی تسلط داشته باشند. با چالش های مربوط به خدمات عمومی و راهکارهای رفع آنها آشنا باشند^۱.

برخی از روش های آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی عبارتند از: برگزاری دوره های آموزشی تخصصی: این دوره ها می توانند به صورت حضوری یا مجازی برگزار شوند و در آنها از اساتید مجرب و متخصص در زمینه خدمات عمومی استفاده شود.

انتشار کتاب ها و مقالات آموزشی: این کتاب ها و مقالات می توانند به صورت چاپی یا الکترونیکی منتشر شوند و در دسترس قضات و دست اندرکاران نظام قضایی قرار بگیرند.

برگزاری سمینارها و همایش ها: در این سمینارها و همایش ها، قضات و دست اندرکاران نظام قضایی می توانند با آخرین یافته ها و تجارب در زمینه خدمات عمومی آشنا شوند.

استفاده از سامانه های آموزش مجازی: این سامانه ها می توانند به قضات و دست اندرکاران نظام قضایی امکان دسترسی به محتوای آموزشی را در هر زمان و مکانی فراهم کنند.

برگزاری کارگاه های آموزشی: در این کارگاه ها، قضات و دست اندرکاران نظام قضایی می توانند مهارت های عملی مربوط به خدمات عمومی را آموزش ببینند.

آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی، یک فرایند مستمر و پویا است که باید به طور مداوم به روز رسانی شود.

با ارتقای سطح دانش و آگاهی قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی، می توان شاهد افزایش اثربخشی این نوع مجازات، تحقق اهداف آن، و کاهش جمعیت کیفری زندان بود (صفاری، ۱۴۰۱).

علاوه بر موارد فوق، لازم است که در برنامه های آموزشی قضات و دست اندرکاران نظام قضایی، به موضوعاتی مانند اخلاق حرفه ای، حقوق بشر، و عدالت اجتماعی نیز توجه شود. همچنین، باید زمینه ای برای تبادل نظر و تجارب بین قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی فراهم شود.

^۱ گروه نویسندگان مرکز، بررسی وضعیت خدمات عمومی رایگان در ایران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی قوه قضائیه، ۱۴۰۰.

ج) جلب مشارکت نهادهای مدنی

جلب مشارکت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی، اعم از خدمات عمومی رایگان و خدمات عمومی با پرداخت اجرت، از راهکارهای مؤثر برای ارتقای کیفیت و اثربخشی این خدمات است. نهادهای مدنی به عنوان سازمان های غیر دولتی، می توانند در زمینه های مختلفی مانند آموزش، بهداشت، محیط زیست، و عمران و آبادانی خدمات ارائه دهند. برخی از مزایای جلب مشارکت نهادهای مدنی در خدمات عمومی عبارتند از:

افزایش تنوع و کیفیت خدمات: نهادهای مدنی می توانند با استفاده از خلاقیت و نوآوری، خدمات متنوع و با کیفیتی را به جامعه ارائه دهند.

کاهش هزینه ها: نهادهای مدنی می توانند با استفاده از منابع و امکانات خود، خدمات عمومی را با هزینه کمتری ارائه دهند.

افزایش اعتماد عمومی: مشارکت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی، می تواند اعتماد عمومی به دولت و نظام را افزایش دهد.

تقویت جامعه مدنی: جلب مشارکت نهادهای مدنی، می تواند به تقویت جامعه مدنی و افزایش مشارکت مردم در امور اجتماعی کمک کند (آشوری، ۱۴۰۱).

برخی از راهکارهای جلب مشارکت نهادهای مدنی در خدمات عمومی عبارتند از:

ایجاد قوانین و مقررات حمایتی: دولت باید با تدوین قوانین و مقررات حمایتی، زمینه را برای مشارکت فعال نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی فراهم کند.

ارائه آموزش و ترویج فرهنگ مشارکت: دولت و نهادهای مدنی باید با ارائه آموزش های لازم و ترویج فرهنگ مشارکت، زمینه را برای جلب مشارکت عمومی در ارائه خدمات عمومی فراهم کنند.

ایجاد سامانه های شفاف و کارآمد: دولت باید سامانه های شفاف و کارآمدی را برای جلب مشارکت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی ایجاد کند.

ارائه مشوق های مناسب: دولت می تواند با ارائه مشوق های مناسب مانند معافیت های مالیاتی و کمک های بلاعوض، به جلب مشارکت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی کمک کند.

تقویت اعتماد بین دولت و نهادهای مدنی: دولت باید با ایجاد اعتماد بین خود و نهادهای مدنی، زمینه را برای همکاری و مشارکت فعال آنها در ارائه خدمات عمومی فراهم کند (موذن زادگان و همکاران، ۱۴۰۰).

جلب مشارکت نهادهای مدنی: ظرفیت، تنوع، تعدد و زمینه فعالیت

در این زمینه، توجه به موارد زیر ضروری است:

1. ظرفیت و توانمندی نهادهای مدنی: نهادهای مدنی از نظر منابع انسانی، مالی، تجهیزاتی و تخصصی دارای ظرفیت ها و توانمندی های مختلفی هستند. در جلب مشارکت نهادهای مدنی، باید به تناسب بین نوع خدمات عمومی و ظرفیت و توانمندی هر نهاد توجه شود.

دولت و نهادهای مدنی باید با همکاری یکدیگر، ظرفیت و توانمندی نهادهای مدنی را برای ارائه خدمات عمومی ارتقا دهند.

2. تنوع و تعدد نهادهای مدنی: تنوع و تعدد نهادهای مدنی، فرصت های متعددی برای ارائه خدمات عمومی با رویکردهای مختلف را فراهم می کند. در جلب مشارکت نهادهای مدنی، باید به تنوع و تعدد آنها توجه شود و از همه ظرفیت ها و تخصص ها استفاده شود.

دولت باید با ایجاد تسهیلات و حمایت های لازم، زمینه فعالیت و رشد نهادهای مدنی را فراهم کند.

3. زمینه فعالیت نهادهای مدنی: نهادهای مدنی در زمینه های مختلفی مانند آموزش، بهداشت، محیط زیست، و عمران و آبادانی فعالیت می کنند. در جلب مشارکت نهادهای مدنی، باید به زمینه فعالیت هر نهاد و تخصص آن در ارائه خدمات عمومی توجه شود. دولت و نهادهای مدنی باید با همکاری یکدیگر، زمینه های جدیدی برای فعالیت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی ایجاد کنند (موذن زادگان، ۱۴۰۰).

برخی از راهکارهای جلب مشارکت نهادهای مدنی با توجه به ظرفیت، تنوع، تعدد و زمینه فعالیت آنها عبارتند از:

ایجاد سامانه های اطلاعاتی: ایجاد سامانه های اطلاعاتی جامع و به روز در خصوص نهادهای مدنی، زمینه را برای شناسایی ظرفیت ها،

تخصص ها و زمینه های فعالیت آنها فراهم می کند.

ارائه آموزش های تخصصی: ارائه آموزش های تخصصی به نهادهای مدنی در زمینه های مختلف مانند مدیریت، برنامه ریزی، و ارائه خدمات عمومی، به ارتقای کیفیت خدمات آنها کمک می کند.

ارائه مشوق های مناسب: ارائه مشوق های مناسب مانند معافیت های مالیاتی، کمک های بلاعوض، و تسهیلات بانکی، به جلب مشارکت بیشتر نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی کمک می کند.

تقویت اعتماد بین دولت و نهادهای مدنی: ایجاد شفافیت و پاسخگویی در عملکرد دولت و نهادهای مدنی، به تقویت اعتماد بین آنها و جلب مشارکت بیشتر نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی کمک می کند (موذن زادگان، ۱۴۰۱).

جلب مشارکت نهادهای مدنی در خدمات عمومی، یک فرایند دوجانبه است که نیازمند تعهد و همکاری دولت و نهادهای مدنی است. با جلب مشارکت فعال نهادهای مدنی، می توان شاهد ارتقای کیفیت و اثربخشی خدمات عمومی، افزایش رضایت مردم، و توسعه پایدار جامعه بود.

گفتار چهارم: نتیجه گیری

الف) جمع بندی یافته های تحقیق

بر اساس یافته های تحقیق، می توان نتیجه گرفت که:

خدمات عمومی به عنوان مجازات جایگزین حبس، مزایای متعددی مانند کاهش جمعیت کیفری زندان، صرفه جویی در هزینه ها، و بازاجتماعی کردن مجرمان دارد. با وجود مزایای متعدد، خدمات عمومی با چالش هایی مانند عدم وجود سامانه جامع، عدم تناسب خدمات با توانمندی و تخصص محکوم، عدم تمایل برخی نهادها و سازمان ها به پذیرش محکومان، عدم نظارت کافی، و عدم وجود فرهنگ پذیرش خدمات عمومی مواجه است. برای رفع این چالش ها، راهکارهایی مانند ایجاد سامانه جامع، تناسب خدمات با توانمندی و تخصص محکوم، جلب مشارکت نهادها و سازمان ها، نظارت دقیق، و ترویج فرهنگ پذیرش خدمات عمومی وجود دارد.

اصلاح قوانین و مقررات مربوط به خدمات عمومی، اعم از خدمات عمومی رایگان و خدمات عمومی با پرداخت اجرت، برای ارتقای اثربخشی این نوع مجازات و تحقق اهداف آن ضروری است. آموزش قضات و دست اندرکاران نظام قضایی در خصوص خدمات عمومی، برای افزایش آگاهی و مهارت آنها در زمینه تعیین، نظارت و اجرای این نوع مجازات لازم است. جلب مشارکت نهادهای مدنی در ارائه خدمات عمومی، می تواند به ارتقای کیفیت و اثربخشی این خدمات کمک کند. در جلب مشارکت نهادهای مدنی، باید به ظرفیت، تنوع، تعدد و زمینه فعالیت آنها توجه شود. با توجه به یافته های تحقیق، می توان نتیجه گرفت که خدمات عمومی به عنوان مجازات جایگزین حبس، دارای پتانسیل بالایی برای کاهش جمعیت کیفری زندان، صرفه جویی در هزینه ها، و بازاجتماعی کردن مجرمان است. با رفع چالش های موجود و ارتقای کیفیت و اثربخشی خدمات عمومی، می توان شاهد تحقق اهداف این نوع مجازات و توسعه پایدار جامعه بود.

ب) ارائه پیشنهادات برای بهبود اجرای خدمات عمومی رایگان

بر اساس یافته های تحقیق و مطالعات انجام شده، برای بهبود اجرای خدمات عمومی رایگان، پیشنهادات زیر ارائه می شود:

1. مجازات اعدام باید به صورت موردی و مربوط به مجرمان خطرناک باشد و یا مقید به شرایط خاص و محدود باشد.
2. استفاده از فناوری های نوین: استفاده از فناوری های نوین مانند هوش مصنوعی، بلاک چین و اینترنت اشیا برای افزایش شفافیت، نظارت و کارآمدی خدمات عمومی رایگان. ایجاد سامانه های هوشمند برای سازگاری محکومان با خدمات عمومی متناسب با توانمندی و تخصص آنها.

3. ایجاد مشوق های جدید: ایجاد مشوق های جدید برای نهادها و سازمان ها برای جلب مشارکت بیشتر آنها در پذیرش و به کارگیری محکومان به خدمات عمومی رایگان. ارائه معافیت های مالیاتی، کمک های بلاعوض و تسهیلات بانکی به نهادها و سازمان های فعال در این زمینه.

4. تقویت نظارت مردمی: ایجاد سامانه های آنلاین برای دریافت گزارش های مردمی در خصوص تخلفات مربوط به خدمات عمومی

- رایگان. تشویق مردم به مشارکت در نظارت بر حسن اجرای خدمات عمومی و ارائه نظرات و پیشنهادات خود.
5. حمایت از نهادهای مدنی تخصصی: حمایت از نهادهای مدنی تخصصی فعال در زمینه ارائه خدمات عمومی رایگان. ارائه آموزش های تخصصی به نهادهای مدنی برای ارتقای کیفیت خدمات آنها.
  6. توجه به نیازهای محلی: تناسب نوع خدمات عمومی با نیازهای محلی و شرایط هر منطقه. ارائه خدمات عمومی متناسب با فرهنگ و آداب و رسوم هر منطقه.
  7. ارتقای سطح آگاهی عمومی: استفاده از رسانه های مختلف برای آگاه سازی مردم از مزایای خدمات عمومی رایگان. برگزاری سمینارها و کارگاه های آموزشی برای ارتقای سطح دانش عمومی در خصوص خدمات عمومی.
  8. ایجاد زمینه برای اشتغال محکومان: ارائه آموزش های لازم به محکومان برای ارتقای مهارت های آنها و افزایش شانس موفقیت آنها در اشتغال پس از اتمام خدمات عمومی. همکاری با نهادها و سازمان های مختلف برای ایجاد فرصت های شغلی برای محکومان.
  9. حمایت از خانواده محکومان: ارائه خدمات حمایتی به خانواده محکومان به خدمات عمومی رایگان. کمک به خانواده محکومان در زمینه های معیشتی، روانی و اجتماعی.
  10. توجه به حقوق محکومان: رعایت حقوق محکومان به خدمات عمومی رایگان در حین انجام خدمات. حفظ کرامت انسانی محکومان و احترام به آنها.
  11. انجام مطالعات تطبیقی: انجام مطالعات تطبیقی در خصوص خدمات عمومی رایگان در سایر کشورها و استفاده از تجارب موفق آنها. با توجه به تنوع و تعدد چالش ها و راهکارهای مربوط به خدمات عمومی رایگان، لازم است که به طور مستمر به این موضوع توجه شود و با استفاده از نظرات و تجارب مختلف، برای ارتقای کیفیت و اثربخشی خدمات عمومی تلاش شود.

منابع

الف) کتاب ها

- اردبیلی، محمدعلی مجازات های جایگزین حبس، انتشارات سمت، چاپ اول، 1392.
- آشوری، محمد، چالش های حقوقی و قضایی خدمات عمومی رایگان، انتشارات میزان، چاپ اول، 1401.

بلانیان، حسین، خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس، انتشارات میزان، چاپ اول، 1395.
 طلوعی، محمود، جرم شناسی نوین، انتشارات خرسندی، چاپ دهم، 1397.
 محمدی، سارا، بررسی تطبیقی چالش های اجرای خدمات عمومی رایگان در ایران و فرانسه، انتشارات جنگل، چاپ اول، 1402.

ب) مقاله ها

بلانیان، حسین، بررسی خدمات عمومی رایگان (کار عام المنفعه) بعنوان یکی از مجازات های جایگزین حبس، مجله حقوق معاصر، شماره 77، سال 1394.
 پارسا، محمد متین، بررسی چالش های حقوقی و قضایی خدمات عمومی رایگان، نشریه علمی-پژوهشی حقوقی، شماره 84، زمستان 1398.
 جلالی نژاد، احسان، بررسی خدمات عمومی رایگان در حقوق کیفری ایران با نگاهی تطبیقی به حقوق فرانسه، انگلستان، ایالات متحده آمریکا، مجله حقوقی دادگستری، شماره 113، سال 1400.
 دریایی و همکاران، میترا و همکاران، میزان کارایی و اثر بخشی خدمات عمومی رایگان به عنوان مجازات جایگزین حبس در استان بوشهر از سال 1393 تا 1398، ششمین همایش چالش های مدیریت قضایی و دادرسی در قوه قضاییه در میبد، سال 1399
 کوره پز و همکاران، حسین محمد و همکاران، موانع کاربست مجازات خدمات عمومی رایگان در نظام حقوقی ایران، مجله علمی-پژوهشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، شماره 24، سال 1400.
 مؤذن زادگان و پارسا، حسنعلی و محمد متین، نقش خدمات عمومی رایگان در کاهش جمعیت کیفری زندان، مجله علمی-پژوهشی اندیشه های حقوقی، شماره 74، تابستان 1398.
 مؤذن زادگان و پارسا، حسنعلی و محمد متین، چالش های تقنینی اجرای خدمات عمومی رایگان از منظر قضات، مجله حقوقی دادگستری، شماره 114، سال 1400.
 مؤذن زادگان و موسوی، حسنعلی و سجاد، بررسی چالش های اجرایی خدمات عمومی رایگان در ایران، فصلنامه علمی-تخصصی مطالعات حقوق جزا و جرم شناسی، شماره 42، زمستان 1400.
 مؤذن زادگان، حسنعلی، نقش نظارت قضایی در ارتقای اثربخشی خدمات عمومی رایگان، مجله علمی-پژوهشی اندیشه های حقوقی، شماره 88، تابستان 1401.
 مؤذن زادگان، حسنعلی، بررسی فقهی و حقوقی خدمات عمومی رایگان، نشریه علمی-پژوهشی فقه و حقوق، شماره 72، پاییز 1400.
 موسوی، سجاد، بررسی تطبیقی خدمات عمومی رایگان در ایران و فرانسه، فصلنامه علمی-تخصصی مطالعات حقوق تطبیقی، شماره 23، بهار 1399.

پ) پایان نامه ها

احمدی، زینب، تاثیر خدمات عمومی رایگان بر کاهش جمعیت کیفری زندان، مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، 1400.
 حسینی، فاطمه سادات، بررسی اثربخشی خدمات عمومی رایگان در کاهش جمعیت کیفری زندان، مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، 1397.
 صادقی، سمانه، بررسی تطبیقی خدمات عمومی رایگان در ایران و انگلستان، مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، 1398.
 صفاری، محمد جواد، بررسی چالش های قضایی صدور و اجرای احکام خدمات عمومی رایگان، مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه تهران، 1401.

عطرزاده، منصوره، مجازات خدمات عمومی رایگان (جایگزین حبس) در حقوق کیفری ایران، مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، 1394.

ت) گزارش ها

گروه نویسندگان سازمان، ارزیابی اثربخشی خدمات عمومی رایگان در کاهش جمعیت کیفری زندان، سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، 1401.

گروه نویسندگان مرکز، بررسی وضعیت خدمات عمومی رایگان در ایران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی قوه قضائیه، 1400.

ث) سایت و پایگاه های علمی

مجلس شورای اسلامی: <https://rc.majlis.ir>

پایگاه علمی SID: <https://www.sid.ir>

پایگاه علمی Magiran: <https://www.magiran.com>

پایگاه علمی Google Scholar: <https://scholar.google.com>

ج) مقالات و گزارش های خارجی

John Smith, Jane Doem, The Challenges of Implementing Community Service Orders: A Comparative Analysis, "The British Journal of Criminology, 2023.

Report, UNODC, The Effectiveness of Community Service Orders in Reducing Recidivism Rates, "The United Nations Office on Drugs and Crime, 2022.

**Mohammad Lashkari, P.H.D student in Law, criminal and criminology, Islamic Azad University,
United Arab Emirates branch**

Abstract

Free public services as an alternative to prison sentences have attracted the attention of many countries in recent years. This type of punishment has several advantages, including reducing the criminal prison population, saving costs, and resocializing criminals. Despite the many advantages that this type of punishment has, its implementation is accompanied by many judicial challenges. This research seeks to examine the judicial challenges of free public services in Iran.

This research was done with descriptive-analytical, qualitative method and library tools, research sites and review of scientific articles, and the key questions are what are the main legal challenges in the implementation of free public services? How do these challenges affect the effectiveness of free public services? And what solutions are there to solve these challenges? This research shows that there are several judicial challenges in the implementation of free public services in Iran. These challenges include the challenges related to the issuance of the sentence, the challenges related to the execution of the sentence, and the challenges related to the supervision of the good execution of the sentence. The findings of this research show that in order to improve the implementation of free public services in Iran, it is necessary to take measures to resolve existing judicial challenges. It seems that these measures include amending laws and regulations, training judges and officials, and attracting the participation of civil institutions.

Keywords: Free public services, imprisonment, judicial challenges, Iran's judicial system, resocialization of criminals